Przepis na artystę: jeden procent talentu, dziewięć procent szczęścia i dziewięćdziesiąt procent pracy.

Ignacy Jan Paderewski

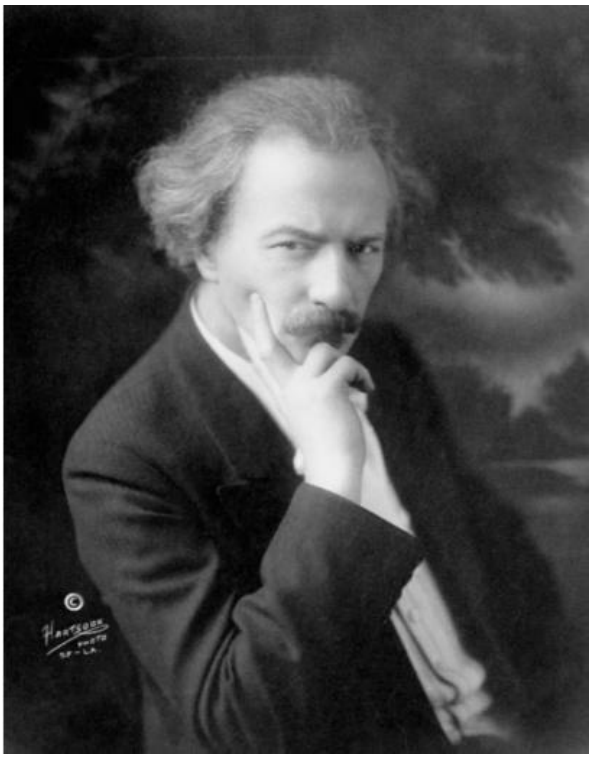

ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ IGNACEGO JANA PADEREWSKIEGO

Ignacy Jan Paderewski urodził się 6 listopada 1860 roku w Kuryłówce na Podolu. Pochodził z rodziny ziemiańskiej (herbu Jelita[1]). Ojciec, Jan Paderewski, był we dworze kuryłowieckim administratorem dóbr rodziny Iwanowskich. Matka Poliksena z domu Nowicka, córka profesora Uniwersytetu Wileńskiego, zmarła kilka miesięcy po urodzeniu Ignacego. Wychowywany przez ciotkę Ignaś szybko nauczył się czytać i pisać i, korzystając z pomocy guwernantki, od dziecięcych lat rozpoczął naukę francuskiego. Ignacy Paderewski miał siostrę, Antoninę, która była starsza od brata o 2 lata, z którą w dzieciństwie często grywał na fortepianie pod okiem nauczyciela muzyki.

Wielki wpływ na osobowość młodego Paderewskiego wywarł nowy nauczyciel Michał Babiański, który nauczał gramatyki polskiej i francuskiej, matematyki, geografii oraz historii. Istotny wpływ na kształtowanie osobowości Ignacego wywierało życie na kresach podolsko-wołyńskich. Ich pejzaż i atmosfera sprzyjały rozwijaniu się bujnej wyobraźni,

[1] Jeden z najstarszych herbów polskich.

marzycielstwa i odwagi. W wieku lat 12 chłopiec został zapisany przez ojca do warszawskiego Instytutu Muzycznego, założonego przez Apolinarego Kątskiego. Chłopiec został przyjęty najpierw do klasy fortepianu Józefa Śliwińskiego, a następnie studiował pod kierunkiem Rudolfa Strobla, Juliusza Janothy i Pawła Schlözera. Teorię opanowywał korzystając z pomocy Gustawa Roguskiego. Grywał też w tym czasie w orkiestrze szkolnej na puzonie. Porywczy i emocjonalny Paderewski, któremu większość profesorów nie wróżyła kariery artystycznej, miewał konflikty w konserwatorium, które doprowadziły do dyscyplinarnego zwolnienia go z uczelni. Po interwencji nauczyciela harmonii i kontrapunktu powrócił do nauki. Na trzecim roku studiów, wraz ze starszym kolegą Ignacym Cielewiczem, Paderewski zapragnął sprawdzić swoje możliwości i stworzył skromny zespół koncertowy. Zespół szukał laurów i pieniędzy w małych miasteczkach, jednak młodzieńcze plany załamały się i Paderewski powrócił do nauki. Po zdaniu egzaminu, z najlepszym świadectwem wśród kolegów, objął posadę nauczyciela w konserwatorium warszawskim. Mimo, że życie muzyczne ówczesnej Warszawy nie było szczególnie rozwinięte, Paderewski dał się poznać zarówno w Warszawie, jak i na prowincji, początkowo jako akompaniator, później jako solista-wirtuoz, a także jako kompozytor. Do pierwszych jego utworów należały: *Valse mignonne, Impromptu, Preludium i kaprys, Menuet g-moll* i *Trzy utwory* na fortepian (*Gawot e-moll, Melodia C-dur, Walc melancholijny A-dur).* Mając 20 lat poślubił Antoninę Korsakównę, która rok po ślubie zmarła w kilka dni po przyjściu na świat syna Alfreda. W 1880 roku Paderewski wziął roczny urlop i wyjechał do Berlina, aby studiować kompozycję u znakomitego profesora, Fryderyka Kiela. Po 2 latach pracy w Warszawskim Instytucie w roku 1883 porzucił tę posadę ostatecznie. Ponownie wyjechał do Berlina, gdzie pod kierunkiem ucznia Kiela, Henryka Urbana (późniejszego nauczyciela Mieczysława Karłowicza[2]) studiował instrumentację. Paderewski poszerzył swoją twórczość kompozytorską o *Elegię* na fortepian, poświęconą pamięci żony, dwa zeszyty *Tańców polskich, Cztery pieśni* do słów Adama Asnyka (*Gdy ostatnia róża zwiędła, Siwy koniu, Brzezina i Chłopca mego mi zabrali*) oraz *Album majowy*. Podczas pobytu w Berlinie kompozytor poznał pianistę Maurycego Moszkowskiego, który polecił Paderewskiego znanemu wydawcy berlińskiemu Hugonowi Bockowi. Firma Bote und Bock podjęła się ryzyka wydawania utworów kompozytora o nieznanym nazwisku. Przebywając w Berlinie Paderewski poznał osoby, z którymi się przyjaźnił. Byli to Antoni Rubinstein[3], Ryszard

[2] **Mieczysław Karłowicz** - polski kompozytor i dyrygent
[3] **Anton Grigoriewicz Rubinstein** - znany rosyjski pianista, kompozytor i dyrygent działający w II połowie XIX wieku.

Strauss[4] oraz znakomici skrzypkowie Józef Joachim oraz Pablo Sarasate. Po zakończeniu studiów orkiestralnych u Urbana, Paderewski postanowił poświęcić się dalszym studiom pianistycznym, jednakże brakowało mu funduszy. Z pomocą przyszła mu poznana na letnisku w Zakopanem genialna aktorka, Helena Modrzejewska. Artystka przyjęła zaproszenie na udział w koncercie Paderewskiego w Krakowie, zapewniając swym nazwiskiem powodzenie całej imprezie, a młodemu pianiście dochód, umożliwiający zamierzone studia. Podczas zakopiańskich wakacji zaprzyjaźniony z Paderewskim dr Tytus Chałubiński, wielki miłośnik góralszczyzny, poznał pianistę ze słynnym muzykantem Bartkiem Obrochtą. To bezpośrednie zetknięcie z folklorem góralskim dało kolejne efekty w postaci *Albumu tatrzańskiego*. W październiku 1884 roku Ignacy Jan Paderewski wyjechał do Wiednia. Dzięki poznanej w Warszawie pianistce Anecie Jessipow, wówczas żonie światowej sławy pedagoga fortepianu Teodora Leszetyckiego, Paderewski został jego uczniem. Początkowo Leszetycki nie wierzył, by zdolny, lecz liczący już 24 lata artysta mógł nadrobić stracony czas i zostać pianistą wysokiej klasy. Jednak już po 4 miesiącach prasa zmieniła zdanie. Zdobyte fundusze podczas krakowskiego koncertu szybko się wyczerpały. Dzięki Leszetyckiemu Paderewski otrzymał posadę profesora w jednej z najwyższych klas fortepianu konserwatorium w Strasburgu. Na okres sztrasburski przypadły daty najwcześniejszych publicznych występów Paderewskiego za granicą. Wystąpił z recitalem uwieńczonym sukcesem, na który składały się wyłącznie jego własne kompozycje. Z myślą o karierze pianisty wyjechał ze Strasburga do Leszetyckiego. Jesienią 1887 roku skończył u niego studia. Okres ten zamknął pierwszy publiczny występ Paderewskiego w Wiedniu, w którym udział wzięła również słynna śpiewaczka Paulina Lucca. Pomimo sukcesów pianista nie zamierzał zrezygnować z twórczości kompozytorskiej. Z polecenia Leszetyckiego udał się do Jana Brahmsa, który przejrzał jego kompozycje. Stary mistrz po przejrzeniu jego dzieł oświadczył, że żaden nauczyciel nie jest mu potrzebny i może dalej się rozwijać poprzez własną pracę. W tym czasie do jego dorobku kompozytorskiego przybyły m.in. *Sonata* na skrzypce i fortepian, *Wariacje i fuga* na temat własny oraz popularne *Humoreski koncertowe* (wśród nich *Krakowiak fantastyczny* i słynny *Menuet G-dur*).

W 1888 roku Paderewski wyjechał do Paryża. Początkowo chcąc zyskać poparcie wybitnych osobistości, grał w domach prywatnych, m.in. u Alberta Blondela, dyrektora produkującej słynne fortepiany firmy Erard. Pierwszy publiczny recital, zorganizowany dzięki

[4] **Ryszard Strauss –** niemiecki kompozytor tworzący na przełomie XIX i XX wieku; autor muzyki symfonicznej i dramatów muzycznych

pomocy Blondela oraz przebywającej w Paryżu Jessipow, odbył się 3 marca 1888 roku. Był to nie tylko debiut pianistyczny, ale i kompozytorski. Jednak właściwy debiut kompozytorski nastąpił 8 marca na koncercie z udziałem skrzypka Władysława Górskiego, serdecznego przyjaciela pianisty. Paderewski zawarł kontrakt na udział w koncertach paryskiej orkiestry symfonicznej Lamoureaux. Został również zaproszony do występu na jednym z koncertów Conservatoire, które zawsze stanowiły najwybitniejsze wydarzenia w życiu muzycznym Paryża. Paryska kariera rozwinęła się w oszałamiającym tempie. Z początkiem marca nie znano nawet dokładnie narodowości artysty, a z końcem miesiąca nazywany był "Lwem Paryża" - nie tylko dzięki bujnej grzywie rudoblond włosów. W roku 1989 Paderewski dał koncert, który nazywał swym "właściwym debiutem wiedeńskim". Tutaj został okrzyknięty przez recenzentów "nową gwiazdą". W Wiedniu odbyło się prawykonanie pierwszej kompozycji dużego formatu - *Koncertu fortepianowego a-moll*. Solistką była Aneta Jessipow, dyrygował znakomity Hans Richter. Pierwsze fragmenty dzieła - Allegro - powstały już w 1882 roku, pisane były zatem ręką młodego, dwudziestokilkuletniego twórcy. Pozostałe części powstawały na przestrzeni kilku następnych lat, m.in. w 1884 roku w Zakopanem i Krakowie oraz w Wiedniu. *Koncert fortepianowy a-moll* wyróżnia piękna melodyka, subtelna emocjonalność, wyważona wirtuozeria i przejrzysta faktura, zwłaszcza instrumentu solowego, a także klarowna konstrukcja. Koncert rozpoczyna allegro sonatowe[5], środkowy Romans posiada formę pieśni, a finałowe Allegro molto vivace - ronda[6]. *Koncert fortepianowy a-moll*, oprócz Anetty Jessipowej, miał w repertuarze także sam Paderewski, który wielokrotnie prezentował go podczas swoich tournée artystycznych.

Olbrzymi rozgłos, jaki zyskało poprzednio jego nazwisko w Paryżu, dotarł do Belgii, Holandii, Anglii, Niemiec. Rok 1891 zajął Paderewskiemu obok koncertów w Paryżu, jego stałej siedzibie, na podróżach koncertowych po Anglii i - jesienią- pierwsze tournee po Ameryce. 2 czerwca grał na specjalne zaproszenie królowej Wiktorii w Windsorze. Królowa wpisała do swojego dziennika: *"byłam w zielonym salonie i słuchałam Paderewskiego. Gra tak przecudnie, z taką siła wyrazu i głębokim uczuciem. Myślę naprawdę , że zupełnie dorównywa Rubinsteinowi".* Pod koniec roku wyjechał do Ameryki, gdzie zorganizowaniem koncertów zajęła się amerykańska wytwórnia fortepianów Steinway, w zamian za co Paderewski zobowiązał się grać w Stanach Zjednoczonych wyłącznie na fortepianach tej marki. Tournee trwało 6 miesięcy, podczas których artysta dał ok. 120 koncertów i recitali.

[5] **allegro sonatowe** - forma będąca zwykle pierwszą częścią sonaty – oparta jest na dwóch tematach muzycznych i utrzymana w szybkim tempie.
[6] **rondo** - forma muzyczna której cechą podstawowa jest wprowadzenie stale powracającego refrenu

Honoraria za koncerty osiągały zawrotne sumy. Ameryka została podbita. Po długim i wyczerpującym tournee po Ameryce pianista postanowił odpocząć, tym bardziej że coraz silniej dolegała mu nadwyrężona ręka, wskutek nadmiernych wysiłków. Podczas wyjazdu do Normandii powstała *Fantazja polska* na fortepian i orkiestrę, które miała swoje wykonanie na Festiwalu w Norwich. Fantazja zadedykowana była rumuńskiej księżnej Rachel de Brancovan. *Fantazja polska*, obok *Koncertu fortepianowego a-moll*, zaliczana jest do najpopularniejszych utworów w polskiej literaturze pianistycznej. Paderewski wielokrotnie wykonywał ją podczas swoich podróży artystycznych w różnych krajach. Krytycy największych dzienników wskazywali, że kompozycja nie tylko przywołuje polski folklor, ale jest także symbolem całego narodu i przypomina o jego istnieniu. Pod koniec 1893 roku Paderewski rozpoczął szkice do swojej jedynej opery[7] *Manru*. Uparcie trwający, pomimo zarzuconej działalności koncertowej, dotkliwy ból ręki zmusił Paderewskiego do wyjazdu do miejscowości leczniczej w Alpach. Wśród wielu wydarzeń roku 1894 jedno dotknęło kompozytora szczególnie boleśnie - śmierć ukochanego, od lat już nie widzianego ojca. W 1898 podczas licznych wyjazdów zatrzymał się w Polsce, gdzie dał 3 dobroczynne koncerty. Były to jego pierwsze występy w stolicy od czasów młodzieńczych. W trakcie tournee po Rosji zawarł znajomość z Cezarem Cui, Mikołajem Rimskim-Korsakowem[8]. W maju 1899 roku ponownie odwiedził Warszawę, aby poślubić Helenę Górską z domu Rosen. Pani Paderewska wniosła w małżeństwo cenny wkład: umiejętną opiekę, której wiecznie podróżujący i zapracowany artysta tak bardzo potrzebował. Paderewska stała się nieodłącznym i niezastąpionym towarzyszem pianisty i kompozytora. W 1898 roku Paderewski został fundatorem 2 konkursów - kompozytorskiego i dramatycznego. W pierwszym nagrody zdobyli m.in. Zygmunt Stojowski[9], Henryk Melcer[10] i Grzegorz Fitelberg[11]. Laureatami konkursu dramatycznego byli - Lucjan Rydel[12] i Józefat Nowiński[13].

---

[7] **opera** - utwór sceniczny będący połączeniem tekstu (libretto) i muzyki, wykonywany przez śpiewaków – solistów, chóry, orkiestrę, zwykle w teatralnej oprawie, z wykorzystaniem scenografii, kostiumów, gry aktorskiej, czasem tańca.

[8] **Mikołaj Rimski**-Korsakow i **Cezar Cui** - kompozytorzy Potężnej Gromadki – grupy pięciu rosyjskich kompozytorów nawiązujących do tradycyjnej rosyjskiej muzyki ludowej, połączonej z nowoczesnymi elementami muzyki Europy Zachodniej. Do grupy należeli również: Aleksandr Borodin, Milij Bałakiriew i Modest Musorgski.

[9] **Zygmunt Stojowski** - znany też jako Sigismond Stojowski, polski kompozytor i pianista, mieszkający przez większość życia w USA; uczeń, a później przyjaciel Paderewskiego

[10] **Henryk Melcer** - polski pianista, kompozytor, pedagog i dyrygent. Tak jak Paderewski studiował w Wiedniu u Teodora Leszetyckiego

[11] **Grzegorz Fitelberg** - polski kompozytor, dyrygent i skrzypek

W styczniu 1901 roku Ignacy Paderewski skończoną już partyturę opery *Manru* wysłał do wydawcy Bote-Bocka. W styczniu wyjechał na koncerty do Włoch i Hiszpanii. Jednakże tournee po Hiszpanii przerwała przykra wiadomość o śmierci, dotkniętego od dzieciństwa kalectwem, syna. 29 maja 1901 roku w Dreźnie odbyła się prapremiera opery, na której był obecny również artysta. Niemieckie libretto napisane przez polskiego poetę Alfreda Nossiga, oparte zostało na powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego "*Chata za wsią*". *Manru* zadyrygował wybitny Ernst von Schuh. Na prapremierze w Dreźnie pojawiło się wielu przyjaciół Paderewskiego z różnych krajów - Leszetycki, Joachim. Operę oglądała również Marcelina Sembrich-Kochańska[14] wraz z dyrektorem Metropolitan Opera w Nowym Jorku. Po obejrzeniu zdecydowali, że wystawią tę operę w następnym sezonie. W sezonie koncertowym w 1902 roku Paderewski osiągnął szczyt powodzenia w Ameryce. W czerwcu artysta dał recital w Carnegie Hall[15], a w Metropolitan Opera House została wystawiona jego opera *Manru*. Dzieło to zostało również wystawione na scenach operowych w Filadelfii, Bostonie, Baltimore, Chicago, Kolonii, Pradze, Bonn, Warszawie, Kijowie, Moskwie i we Lwowie. Wszędzie zaprezentowane z niesłabnącym powodzeniem. Kolejne premiery jednak miały miejsce dopiero w 1930 roku: w Poznaniu i ponownie w Warszawie.

Ignacy Paderewski rok 1903 spędził w Morges w Szwajcarii, gdzie poświęcił się komponowaniu. Powstały tutaj *Sonata fortepianowa es-moll, 12 pieśni* do słów Catulle'a Mendes, *Wariacje i fuga* na fortepian oraz szkic *Symfonii h-moll*. Rozpoczęta symfonia powstała z okazji obchodów 40 lecia powstania styczniowego[16]. Wszystkie części wyróżnia mistrzostwo instrumentacji i różnorodność brzmień orkiestry. Ogromne dzieło Paderewskiego miało swoją premierę w Bostonie

---

[12] **Lucjan Rydel** - tłumacz, poeta i dramatopisarz. Jest autorem jasełek "Betlejem polskie"
[13] **Józefat Nowiński** - krytyk literacki, poeta, prozaik
[14] **Marcelina Sembrich-Kochańska** - polska śpiewaczka -sopranistka. Występowała, odnosząc wielkie sukcesy, na operowych scenach oper wielu miast Europy, m.in. w Atenach, Dreźnie, Mediolanie, Londynie, Warszawie, Sankt Petersburgu. Ukoronowaniem jej kariery były występy w nowojorskiej Metropolitan Opera (1898-1909).
[15] **Carnegie Hall** - nowojorska sala koncertowa, jedna z najbardziej prestiżowych sal koncertowych na świecie.
[16] powstanie styczniowe - największy zryw narodowo-wyzwoleńczy przeciwko rosyjskiemu zaborcy

12 lutego 1909 roku. *Symfonia h-moll 'Polonia'* po raz pierwszy została wykonana przed polską publicznością w 1910 roku we Lwowie, pod dyrekcją Henryka Opieńskiego[17], podczas Zjazdu Muzyków Polskich z okazji setnej rocznicy urodzin Fryderyka Chopina[18]. Rok później zagrano ją w Warszawie. 1903 rok przyniósł sporo satysfakcji Paderewskiemu, ponieważ twórczość, jak podkreślał, *"jest jedyną rzeczą dającą człowiekowi pełnię zadowolenia. Idee bowiem stanowią wartości wieczne i wyrażając je, dosięga się najwznioślejszych szczytów, bez względu na to, za pomocą czego się je wyraża. Pracując twórczo, człowiek stwarza sobie nowe życie. [...] Gdy się komponuje, żyje się w szczególnej atmosferze, która w rzeczywistości wyklucza wszystko inne; przede wszystkim wyklucza ćwiczenia, które właściwie mówiąc są jakby pracą przy łopacie - zwykłą harówką. Owa konieczność stałego ćwiczenia stanowi tragiczną stronę życia artysty-muzyka."* W czasie tournee Paderewskiego w latach 1907-1908 organizatorzy życie muzycznego Stanów Zjednoczonych zainteresowali się nie zorkiestrowaną jeszcze *Symfonią h-moll*. Po okresie występów artysta ukończył jej orkiestrację. *Symfonia h-moll op. 24* stanowi apogeum drugiego okresu twórczości kompozytora. Początkowo składać się miała ona z 4 części. Ostatecznie skomponowane 3 części symfonii są ze sobą połączone jednością zasadniczych motywów, ale każda z części stanowi odrębny nastrojowo obraz. Symfonia ta - ostatnie wielkie dzieło Paderewskiego - była wykonana przez Bostońską Orkiestrę Symfoniczną.

W 1911 roku ukazały się pierwsze skromne biografie Paderewskiego, napisane w kraju, a popularyzowane wśród Polonii amerykańskiej. Jedną z nich była praca Stanisława Rossowskiego *Ignacy Jan Paderewski - człowiek, artysta, obywatel* (Lwów 1911). Autor i tłumacz libretta opery *Manru* na język polski, podkreślał w swej pracy, że kompozytor był doskonale poinformowany o ludziach i zdarzeniach w kraju i Polonii amerykańskiej.

Zainteresowanie naprężoną sytuacją światową (okres przedwojenny) oderwało Paderewskiego od komponowania - do teczki kompozytorskiej artysty przybyły tylko *Canzona* na fortepian oraz nigdy niedokończone szkice *Sześciu etiud fortepianowych*. I wojna światowa wybuchła, kiedy Paderewski był w Morges. Wspólnie z Henrykiem Sienkiewiczem założył Komitet Pomocy dla Polaków w Kraju. W połowie lutego 1915 roku artysta udał się do Ameryki, gdzie w Stanach Zjednoczonych prowadził szczególnie

---

[17] **Henryk Opieński** - polski kompozytor i muzykolog. W 1920 roku przyjechał do Poznania i zorganizował pierwszą w Polsce Akademię Muzyczną, którą w 1922 roku przekształcono w Państwowe Konserwatorium Muzyczne.

[18] **Fryderyk Chopin** - najwybitniejszy polski kompozytor i pianista epoki romantyzmu, często nazywany *poetą fortepianu.*

ożywioną działalność na rzecz podjętej misji jaką było towarzystwo "Polish Victims Relief Fund". Po wybuchu I wojny światowej Ignacy Paderewski poświęcił się działalności społecznej, patriotycznej i niepodległościowej. 22 maja 1915 roku w Nowym Jorku artysta przemówił do Polaków w Ameryce o pomoc dla ludności polskiej w kraju. W okresie od maja 1915 roku do maja 1917 Paderewski intensywnie koncertował - niemal co drugi dzień - gdzie podczas występów apelował o pomoc dla Polaków. Przed każdym ze swoich występów przemawiał na temat postulowanej przez niego niepodległości Polski. Dochody z koncertów przekazywał na Komitet Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce. W latach 1918-1921 artysta przestał koncertować i komponować - zajął się sprawami publicznymi. 16 stycznia 1919 roku Ignacy Paderewski został Prezydentem Rady Ministrów (premierem Rządu Polskiego), pełniąc również funkcję ministra spraw zagranicznych. Artysta na pierwszym posiedzeniu przemówił do swoich współpracowników, gdzie podkreślał, że pasją jego jest muzyka, ale warunki polityczne, w jakich znalazła się sprawa polska w latach pierwszej wojny światowej, zmusiły go do działalności publicznej. Chciał działać w kierunku zjednoczenia społeczeństwa, pogodzenia skłóconych ugrupowań. Paderewskiemu nie udało się zrealizować wszystkich założeń strony polskiej, jednak dał się poznać jako sprawny negocjator i dyplomata. Pomimo tego jego rząd był krytykowany w kraju, dlatego w grudniu 1919 roku podał się dymisji. Następnie wyjechał do Szwajcarii, aby odpocząć od polityki.

Od 1921 roku artysta ponownie wrócił do życia artystycznego. Koncertował w Nowym Jorku, Anglii, Francji, Belgii, Włoszech, Szwajcarii oraz Australii. Sława Paderewskiego jako wirtuoza nie poszła w zapomnienie, wszędzie przyjmowany był z entuzjazmem, zawsze odnosił sukcesy. Dochód z szeregu koncertów, a nawet całych podróży artystycznych, przeznaczał na cele dobroczynne. Koncertował na rzecz inwalidów wojennych, na budowę sali koncertowej, na odnowienie katedry w Lozannie czy na bursy dla uczniów szkół muzycznych. Wiele czasu poświęcił Paderewski pracy pedagogicznej. Do Riond-Bosson w Szwajcarii zjeżdżali na letnie miesiące młodzi pianiści i kompozytorzy uczestnicząc w tak zwanym kursie mistrzowskim - raz w tygodniu wszyscy się zbierali aby przedstawić rezultaty swojej pracy oraz wysłuchać wskazówek mistrza. W tej grupie znalazły się przyszłe talenty pianistyczne i kompozytorskie: Henryk Sztompka, Stanisław Szpinalski (laureat II nagrody na I Konkursie Chopinowskim), Michał Kondracki, Zygmunt Dygat czy Albert Tadlewski.

W 1932 roku w Nowym Jorku odbył się wyjątkowy koncert na którym pojawiło się 16 tysięcy słuchaczy, a dochód z koncertu został przeznaczony na bezrobotnych amerykańskich muzyków. Ponadto artysta gra recital w teatrze Champs-Elysées z udziałem prezydenta Rzeczypospolitej i królowej belgijskiej Elżbiety dla uczczenia setnej rocznicy przybycia Fryderyka Chopina do Paryża. Rok 1934 przyniósł Ignacemu Paderewskiemu dotkliwy cios - 16 stycznia umarła jego ukochana żona. Artysta na rok wycofał się z życia koncertowego. Wiosną 1936 roku zrealizował dawną obietnicę przyjmując projekt filmowców angielskich dotyczący nakręcenia filmu "*Sonata księżycowa*". Film ten miał wartość dokumentalną. Premiera filmu Lothara Mendesa, w którym Paderewski grał samego siebie odbyła się w 1937 roku.

W 1937 roku przyjechał do Riond-Bosson pianista Józef Turczyński, który został wydelegowany przez warszawski Instytut im. Fryderyka Chopina. Turczyński zwrócił się z prośbą o objęcie redakcji nowej edycji dzieł Chopina. Paderewski przyjął propozycję. Pierwsze zeszyty tego wydania (*Preludia* i *Ballady*) przygotowane zostały do druku pod redakcją Paderewskiego, ze współudziałem Józefa Turczyńskiego oraz Ludwika Bronarskiego, z początkiem roku 1939. Dalsze prace przerwał wybuch II wojny światowej. Do roku 1961 została zrealizowana cała edycja *Dzieł wszystkich* Chopina, która w całości liczy 21 tomów.

W 1939 roku Paderewski podjął się ostatniego tournee koncertowego po Ameryce podczas którego miał miejsce pierwszy recital radiowy emitowany przez Radio City New York. Pianiści, w pierwszym tygodniu pobytu Paderewskiego w Ameryce przeznaczyli swoje dochody z koncertów na rzecz pomocy dla Polski. Korzystając z okazji artysta zabierał głos w audycjach radiowych. Od chwili wybuchu wojny kompozytor ponownie angażował się w działalność polityczną i patriotyczną. Pod koniec 1940 roku Ignacy

Paderewski zamieszkał w Nowym Jorku, w hotelu Buckingham, opuszczając Szwajcarię po 40 latach. Fragment przemówienia Paderewskiego przed wyjazdem do Stanów nadane przez radio Lozanna-Morges *"« Zostawiam wam swoje serce i zapewniam, że oceany, które nas rozdzielą, nie zdołają odwrócić moich najserdeczniejszych, najwdzięczniejszych i na zawsze wiernych myśli od was wszystkich, od tej drogiej Szwajcarii »".* Z okazji pięćdziesiątej rocznicy jego pierwszego koncertu w Ameryce został zorganizowany "tydzień Paderewskiego". Otwarcia dokonał prezydent Franklin Roosevelt. 22 czerwca 1941 roku pianista wziął udział w Zjeździe Weteranów Armii Polskiej w USA, gdzie wygłosił ostatnie przemówienie.

Mocno nadwyrężone siły nie wytrzymały trudu. Artysta nagle zapadł na zapalenie płuc i po trzech dniach - Ignacy Paderewski umarł w Nowym Jorku dnia 29 czerwca 1941 roku. Msza żałobna odprawiona została 3 lipca w Katedrze św. Patryka. Polskiego artystę i męża stanu żegnały tłumy mieszkańców na ulicach miasta i w hotelu Buckingham. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 5 lipca na cmentarzu Arlington w Waszyngtonie z najwyższymi honorami wojskowymi. We wszystkich parafiach polskich w Stanach Zjednoczonych na wieść o śmierci Paderewskiego zorganizowano uroczyste nabożeństwa żałobne. Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Informacji Rządu Polskiego w Londynie wydały specjalny Biuletyn Informacyjny poświęcony pamięci Paderewskiego.

29 czerwca 1992 roku przewieziono do Polski trumnę z prochami Paderewskiego, która znajduje się w podziemiach Archikatedry św. Jana w Warszawie. Zgodnie z wolą Paderewskiego jego prochy spoczęły w niepodległej Polsce.

Za swą działalność artystyczną był wielokrotnie odznaczany orderami polskimi, angielskimi, francuskimi, włoskimi i belgijskimi. Szereg uniwersytetów nadał mu tytuł doktora honoris causa. Pierwszy doktorat otrzymał od uniwersytetu lwowskiego (1912), następne ofiarowują mu uniwersytety w Yale (1920), Jagielloński (1919), Oxford (1920),Columbia (1922), Południowo-kalifornijski (1923), Poznański (1924), Glasgow (1925), Cambridge (1926). Uroczystość nadania artyście w roku 1924 tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Poznańskiego była ostatnią wizytą Paderewskiego w Polsce. Ponadto został pośmiertnie odznaczony orderem wojennym Virtuti Militari.

W latach 70-tych w Morges zaktywizowało swą działalność Towarzystwo Paderewskiego. Celem towarzystwa jest zbieranie dokumentów i pamiątek związanych z życiem Paderewskiego w Szwajcarii i stworzenie jego Muzeum. Towarzystwo również popularyzuje twórczość Paderewskiego i roztacza opiekę nad młodymi muzykami. Towarzystwo działa po dziś dzień.

Ignacy Jan Paderewski jest patronem polskich instytucji takich jak Filharmonia Pomorska w Bydgoszczy, Akademia Muzyczna w Poznaniu, Collegium Paderevianum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwo Muzyczne w Bydgoszczy, które co 3 lata organizuje Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. I. J. Paderewskiego. Również polskie szkoły noszą imię Paderewskiego w swojej nazwie - Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st. im. I. Paderewskiego w Cieszynie, Liceum Ogólnokształcące i Technikum im. I. Paderewskiego w Knurowie, Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I st. im. I. Paderewskiego w Krakowie, Gimnazjum nr 95 z Oddziałami Integracyjnymi im. I.J. Paderewskiego czy Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st. im. I. J. Paderewskiego w Słupsku w województwie pomorskim, która w roku szkolnym 2016/2017 obchodzi jubileusz 75-lecia. Ponadto miejsca publiczne noszą imię artysty - Amfiteatr im. Ignacego Jana Paderewskiego w Koszalinie czy Port lotniczy Bydgoszcz im. I. J. Paderewskiego. Walka, miłość do ojczyzny i do muzyki została upamiętniona w biograficznym filmie dokumentalnym w reżyserii Aliny Czerniakowskiej *"Powrót Paderewskiego"*. W 150. rocznicę Urodzin Ignacego Jana Paderewskiego 29 października 2010 roku Sejm RP przyjął uchwałę, w której uczcił pamięć artysty. Z tej samej okazji poczta wydała znaczek pocztowy z fotografią artysty. Ponadto od 2014 roku organizowany jest w Warszawie Międzynarodowy Festiwal Ignacego Jana Paderewskiego. W roku 2016 przypada 156.rocznica urodzin oraz 75.rocznica śmierci Ignacego Jana Paderewskiego.

Opis opery ***MANRU***

Opera w 3 aktach;

libretto[19]: Alfred Nossig, wg Chaty za wsią Józefa Ignacego Kraszewskiego.

Prapremiera: Drezno 29 V 1901, premiera polska: Lwów 8 VI 1901.

Osoby: Manru, Cygan — tenor; Ulana — sopran; Jadwiga, jej matka — sopran; Urok — baryton; Aza, Cyganka — mezzosopran; Jago, Cygan — baryton; Oroz, Cygan — bas; Górale, Góralki, Cyganie.

Akcja rozgrywa się we wsi góralskiej w Tatrach w XIX w.

Akt I. Jadwiga żali się na zły los i na hańbę, jaką przyniosła jej córka, Ulana, poślubiając Cygana Manru, który z kolei dla niej wyrzekł się swobodnego cygańskiego życia. Wiejski znachor — włóczęga Urok, sam skrycie zakochany w Ulanie, namawia Jadwigę, aby pojednała się z córką; również i sama Ulana przybywa prosić matkę o przebaczenie i pomoc, gdyż oboje wraz z dzieckiem żyją w wielkiej biedzie. Jadwiga jednak jest nieubłagana: zgadza się przebaczyć córce i przyjąć ją na powrót do swego domu, jeżeli wyrzeknie się Cygana. Ulana odmawia, i gdy w chacie pojawia się Manru szukający swej żony, odchodzi z nim razem, nie zważając na groźne przekleństwa matki ani na Górali próbujących odbić ją Cyganowi.

[19] **libretto –** treść opery; jest to inaczej cały tekst słowny śpiewany podczas przedstawienia i zapisany z podziałem na role. Libretto dzieli również ten tekst na sceny, odsłony i akty, oraz zawiera informacje na temat dekoracji, kostiumów i zachowania aktorów na scenie.

Akt II. Manru żyje wraz z żoną i dzieckiem w samotnej chacie stojącej na uboczu za wsią. Dla Ulany porzucił swoich towarzyszy oraz tak drogie każdemu Cyganowi wędrowne życie i zajął się kowalskim rzemiosłem (kołysanka Ulany *Ach, śpij, dziecię me*). Dręczy go jednak tęsknota za cygańskim życiem, wabi melodia grana na skrzypcach przez starego Jaga, który namawia Manru do rzucenia Ulany i powrotu do bandy, kuszą wdzięki pięknej Cyganki Azy. Jest chmurny, zamyślony; Ulana czując, że serce Manru odwraca się od niej, błaga Uroka o czarodziejski napój miłosny. I istotnie, gdy Manru wypija podany mu przez Ulanę trunek, namiętna miłość do niej znowu ogarnia jego serce i zmysły (aria Ulano! choć w sercu moim).

Akt III. Manru po długiej walce wewnętrznej uległ w końcu namowom Jaga i urokowi Azy. Porzuca swą chatę i przystaje z powrotem do bandy Cyganów, zwłaszcza że ci ofiarowują mu godność wodza, usuwając przewodzącego im dotąd Oroza. Na czele bandy wyrusza Manru w świat (Marsz cygański). Daremnie szuka swego męża Ulana. Dowiedziawszy się od Uroka, że Manru porzucił ją dla Azy, zrozpaczona topi się w jeziorze. Nie mogąc zapobiec jej nieszczęściu, pragnie Urok przynajmniej je pomścić; dogania wędrującą po górskim zboczu cygańską gromadę i dopadłszy niewiernego Manru, ściąga go w przepaść.

Manru - jedyne dzieło sceniczne Paderewskiego - jest pierwszym w polskiej twórczości operowej dramatem muzycznym. To poruszająca historia nieszczęśliwej miłości, ale także różnic społecznych i nietolerancji. W warstwie muzycznej Paderewski połączył ideę dramatu z operowymi zasadami gatunku. Dzieło nie posiada uwertury[20], akcja I aktu rozpoczyna się zaraz po kilkunastotaktowym wstępie orkiestry. Na wzór dramatów Ryszarda Wagnera kompozytor zastosował motywy przewodnie, towarzyszące danym postaciom oraz znakomicie oddające także ich nastrój i emocje: Ulanę symbolizuje melodia w niskich rejestrach, smutna, o opadającym kierunku, z kolei w energicznym motywie Manru słychać uderzenia w kowadło. Oprócz głównych "tematów" pojawiają się także motywy góralskie i cygańskie, przy czym Paderewski nie wprowadził w operze oryginalnych cytatów z folkloru, ale skomponował własne melodie i większe ustępy (tańce góralskie, chór dziewcząt, marsz cygański) o charakterze ludowym. Wszystkie partie wokalne napisane zostały z wielką dbałością o deklamację, wyróżnia je niezwykła melodyjność i liryczność. Do szczególnie pięknych fragmentów należy dumka Jadwigi *Runął sokół na pola*, kołysanka Ulany z początku II aktu *Śpij już, dziecię me,* aria[21] Manru *Ulano! Choć w sercu moim*, czy też

[20] **uwertura** – utwór orkiestrowy otwierający przedstawienie operowe
[21] **aria** - bardziej rozbudowana pieśń, z towarzyszeniem zespołu instrumentalnego. Z reguły jest częścią większego dzieła wokalno-instrumentalnego, jak opera czy oratorium.

ustępy symfoniczne: wstęp do III aktu i marsz cygański. Partię orkiestrową Paderewski traktuje na sposób symfoniczny - motywy pomysłowo wędrują pomiędzy głosami instrumentów, budując dramatyzm scen, prowadzi je kompozytor ze świetnym wyczuciem i znajomością kolorystyki.

Jedynego, kompletnego i premierowego nagrania opery *Manru* dokonał w 2001 roku zespół Opery Dolnośląskiej pod dyrekcją Ewy Michnik z solistami: Ewą Czermak jako Ulaną, Tarasem Ivanivem jako Manru, Barbarą Krahel jako Jadwigą i Agnieszką Rehlis w partii Azy.

PODSUMOWANIE

Ignacy Jan Paderewski w swojej epoce jako odtwórca dzieł Fryderyka Chopina zadziwiał świat temperamentem, subtelnością i wrażliwością, bratnią zaś duszę romantyka widział w Robercie Schumannie. Pianista był również doskonałym interpretatorem dzieł Jana Sebastiana Bacha. Paderewski - kompozytor, często dzisiaj niedoceniany, wręcz zapomniany, ewoluował od romantycznego liryzmu *Pieśni wędrowca* i *Albumu majowego* poprzez refleksyjno-poetyczny koncert fortepianowy do pełnych narodowego temperamentu krakowiaków i *Fantazji polskiej*. Wzloty i zawody twórczości kompozytorskiej przejawiały się później w pełnej tęsknoty operze *Manru*, w *Sonacie es-moll* oraz w *Wariacjach*. Najpoważniejszym dziełem twórczego natchnienia pozostaje *Symfonia h-moll*. Polską tradycję wzbogacili także uczniowie Paderewskiego, m.in. Zygmunt Stojowski, Henryk Sztompka, Feliks Łabuński, Michał Kondracki, Piotr Perkowski, Witold Małcużyński. Na pograniczu utworów literackich i polityki stoją przemówienia patriotyczne. Zwykle były one sumiennie przygotowywane i świadczyły o humanistycznych zainteresowaniach artysty. Paderewski był poliglotą. Wrodzone zdolności do nauki języków obcych wspierał sumienną pracą i dążeniem do doskonałości. Dzięki temu władał sześcioma językami: polskim, francuskim, angielskim, hiszpańskim, niemieckim i rosyjskim, którymi posługiwał się w swych licznych kontaktach artystycznych i politycznych.

Materiały pochodzą z następujących źródeł:

Drozdowski Marian Marek, *Ignacy Jan Paderewski - zarys biografii politycznej*

Dulęba Władysław, *Ignacy Jan Paderewski - Mała kronika życia pianisty i kompozytora*

przewodnik operowy